

MAHFİ
EĞİLMEZ

YENİ EKONOMİ

21. Yüzyıla Özgü Yaklaşımlar

Remzi Kitabevi

YENİ
EKONOMİ

MAHFI EÇİLMEZ İstanbul'da doğdu. Lisans derecesini ekonomi ve maliye alanında AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden (Mülkiye), doktora derecesini kamu maliyesi alanında Gazi Üniversitesi'nden aldı.

Maliye müfettişi olarak başladığı kamu görevinden, yönetim kademelerinin tümünde görev yaptıktan sonra, Hazine müsteşarı iken ayrıldı. Özel kesimde finans kuruluşlarında yönetim kurulu başkanlık ve üyeliklerinde bulundu. *Yeni Yüzyıl* ve *Radikal* gazetelerinde köşe yazıları, çeşitli dergilerde makaleler yazdı. Üniversitelerde öğretim görevlisi olarak görev aldı.

Halen Altınbaş Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapıyor. [www.mahfiegilmez](http://www.mahfiegilmez.com) adlı blogunda düzenli olarak yazı yazmaya devam ediyor.

Bunun dışında yayımlanmış 25 kitabı (ikisi Dr. Ercan Kumcu ile ortak) ve çok sayıda makalesi ve köşe yazısı bulunuyor.

MAHFİ EĞİLMEZ

YENİ EKONOMİ

21. Yüzyıla Özgü Yaklaşımlar

Remzi Kitabevi

YENİ EKONOMİ / Mahfi Eğilmez

© Remzi Kitabevi, 2024

Her hakkı saklıdır.

Bu yapının aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Yayına hazırlayan: Özlem İşbilir

Kapak resmi: Harvepino/Shutterstock

Kapak tasarımı: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-2178-4

BİRİNCİ BASIM: Mart 2024

Kitabın basımı 10.000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul

Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090

www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Seçil Ofset, 100. Yıl Mah., Matbaacılar Sitesi

4. Cad. No: 77 Bağcılar-İstanbul

Sertifika no: 44903 / Tel (212) 629 0615

İçindekiler

Önsöz, 9

Genel Çerçeve, 13

Ekonomi Bilimini Biçimlendiren Etkenler	13
İstekler, İhtiyaçlar ve Kıt Kaynaklar Dengesi	18
Ekonomi Evrensel Bir Bilim mi?	20
Farklı Kültürler, Farklı Sistemler	23
Bugün Geçerli Olan Ekonomi Teorisi	27

Eski Ekonominin Günümüz Dünyasına

Uymayan Yanları, 31

Ana Akım Ekonomi Teorisine Yönelik Temel Eleştiriler.....	31
Rasyonalite-İrrasyonalite	33
Özel Kesim ve Kamu Kesimi Ayrımının Talep ve Büyüme Açısından Yanlılığı	36
GSYH'nin ve Kişi Başına Gelirin Anlamsızlığı	41
Enflasyon Oranı Doğru Ölçülebiliyor mu?.....	45
Klasik Dikotomi	49
Kambiyo ve Kambiyo Rejimi.....	52
Altın Standardından Bretton Woods Sistemine ve ABD Hegemonyasına	55

Küreselleşmeyle Değişen Dünya Düzeni, 61

Yeni Dünya, Yeni Paradigma.....	61
Küresel Krize Giden Yol	64
Dünya Belirsizlik Endeksi	68
Kamu Kesimi Borçluluğu.....	70
Yeni Bir Uluslararası Ekonomik Düzen Gereksinimi.....	72
Piyasa Aldırmazlığı	74
Finans Piyasalarının Egemenliği.....	77
Gelir Dağılımı Eşitsizliği	79
İstatistiklerin Tartışılır Hale Gelmesi.....	81

Farklı Durumlar Farklı Yaklaşımlar, 85

Düşük Faiz ve Finansal Yatırım İllüzyonu.....	85
Resesyon ve Slumpfasyon	87
Ücret Artışlarının Yansımaları.....	89
Dolar Bollaştıkça Değeri Yükseliyor.....	90
Eski Hastalık Enflasyon Çeşitlenerek Geliyor	92
Newton Yasalarının Enflasyona Uygulanması	96
Ulusal Para Değer Kaybederse İhracat Artar, İthalat Azalır mı? 99	
Yeni Merkantilizm.....	102

Değişen Dünya, 105

Neoliberal Politikalar, Küreselleşme ve Modern Para Teorisi ..	105
Neoklasik Rasyonalizme Tepkiler: Post Otistik Ekonomi Eleştirisi.....	108
Psikolojinin Ekonomiye Katılması: Davranışsal Ekonomi Yaklaşımı	111
Dış Ticarete Yeni Yöntemler ve Kur Savaşları	113
Ekonomik Gücün El Değiştirmesi.....	116
Çevre Sorunları	118
Refah Artışının Maliyeti.....	119
Prekarya ve Sanayi 4.0.....	121
Farklı Paralar, Farklı Para Politikaları	124
Finans Dünyası.....	127
Uluslararası İlişkiler ve Ekonomi	129

Yirmi Birinci Yüzyıl, 133

Yirmi Birinci Yüzyılı Hazırlayan Ekonomik Altyapı	133
ABD Hegemonyası, Doların Egemenliği, Rusya, Çin ve Yeni Paralar	136
Gerçek Ötesinin Gölgesinde Kalacak Görünen Yüzyıl.....	140
Evrensel Temel Gelir	142
Gölge Ekonominin Ağırlığı.....	144
Küresel Ticaretin ve Büyüme Hızının Gerilemesi	147
Demokrasinin Yozlaşması ve Lider Sorunu	150
Görünürdeki Demokrasinin Altındaki Yönetim Biçimleri.....	153
Evrensel Ekonomi, Yerel Ekonomi Politikası.....	155
Yirmi Birinci Yüzyılda Türkiye	157

Bitirirken, 165

Seçilmiş Kaynaklar, 167

TABLolar

Tablo 1: Cari Fiyatlarla GSYH'ye Göre 2015 ve 2021 Yıllarında Ülke Sıralaması.....	43
Tablo 2: 2015-2021 Döneminde Türkiye ve İran'daki Enflasyon ve Dolar Kuru	43
Tablo 3: Çeşitli Ekonomilerde Borçluluk Oranları.....	71
Tablo 4: Dünyada Seçilmiş Ülkelerin 2021 Yılındaki Gini Katsayıları.....	80
Tablo 5: Türkiye'de Ortalama Sepet Kurları ($\frac{1}{2}$ USD + $\frac{1}{2}$ Euro), Yıllık İhracat ve İthalat Miktarları	101
Tablo 6: Dünyanın En Gelişmiş Ülkelerinin GSYH ve Kişi Başına Gelirlerinin 1850-2022 Arası Değişimi.....	119
Tablo 7: Sanayi Kapitalizmine Önderlik Eden Ülkelerdeki Nüfus Artışı.....	120
Tablo 8: Modern Para Teorisiyle Ana Akım Ekonomi Teorisinin Yaklaşımları Arasındaki Farklar	126
Tablo 9: Dünya Büyümesine Katkıları	138
Tablo 10: Avrupa'da Bazı Ülkelerde Kayıt Dışılık Oranları ve Miktarı (Kayıt Dışı / GSYH).....	146
Tablo 11: Türkiye ve Sefalet Endeksi.....	159

GRAFİKLER

Grafik 1: Dünya Belirsizlik Endeksi (WUI).....	70
Grafik 2: Ekonomik Gücün Zaman İçinde El Değiştirmesi (ABD ve Çin GSYH).....	117
Grafik 3: Dünya GSYH'sinde Değişim: Milattan 2023'e.....	135
Grafik 4: Küresel Büyüme.....	148
Grafik 5: Ticaret Artışıyla Büyüme Arasındaki İlişki	149
Grafik 6: Bulgaristan, Romanya ve Türkiye'de Kişi Başına Gelirin Gelişimi	158
Grafik 7: Arjantin ve Türkiye'de Kişi Başına Gelirin Gelişimi	158
Grafik 8: Sefalet Endeksi Uluslararası Karşılaştırma (2022)	160

Önsöz

Küresel Kriz, ana akım ekonomi teorisi olarak kabul edilen Neoklasik-Keynesyen ekonomi teorisinin yetersiz olduğunu yadsınamaz bir biçimde gösterdi. Teorinin ‘rasyonellik varsayımının’ pek de geçerli olmadığı, ‘marjinal eğilimler yaklaşımının’ gerçekleri tam olarak kavramadığı, tam rekabet piyasasının hatta sadece rekabet piyasasının hiç var olmadığı hep bilinen ama görmezden gelinen sorunlar olarak halının altına süpürülmüştü. Küreselleşme ve ardından gelen Küresel Kriz artık mevcut ekonomik çerçevenin dünyada olan biteni açıklamakta yetersiz kaldığını âdeta gözümüzün içine soktu.

Mevcut ana akım makroekonomi teorisi pek çok yönden kusurlu görünüyor. Her şeyden önce mikroekonomiden devralarak kullandığı rasyonellik varsayımının bugün artık geçerli olmadığı ya da ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre ciddi farklılıklar gösterdiği görülebiliyor. Bu durumda olaylar karşısında insanlardan ve kurumlardan rasyonel davranış beklemek ve bir teoriyi buna göre yapılandırmak rasyonel olmayan bir yaklaşım halini alıyor.

Aslında ölçümleri marjinal eğilimlere göre yapmak (örneğin marjinal tüketim eğilimi ya da sermayenin marjinal verimliliği) bir anlamda rasyonel davranış kabulünün devamı gibi alınabilir. Rasyonel davranış, ekonomi konu olduğunda, kararını son birime göre veren tüketici veya üretici davranışı olarak anlatılır. Ne var ki gerçek yaşamda bunun tam olarak böyle olmadığını, ortalamaların çok daha fazla öne çıktığını görebiliyoruz.

Dünya şimdiye kadar iki önemli serbestleşme yaşadı. Bunlardan ilki ticaretin serbestleşmesiydi ve sonuçta serbest dış ticaret sistemi küresel bir sistem halini aldı. Her ne kadar uluslararası ticaretin önünde gümrük vergisi ve diğer bazı kısıtlamalar olsa da uluslararası ticaret günümüzde ser-

bestçe yürüyor. Uluslararası ticaretin serbestleşmesi büyük ölçüde sanayi devrimi sonrasında ortaya çıktı. O zamana kadar tarım ürünlerinin ve kısıtlı sanayi ürünlerinin karşılıklı ticareti söz konusuydu. Sanayi devriminin getirdiği üretim patlaması, sanayi devrimini başarmış ülkelerin mallarını dünyaya satması için uluslararası serbest ticareti zorlamalarına yol açtı ve sonunda ticaret serbest hale geldi. Uluslararası ticaretin yaygınlaşması o zamana kadar geçerli olan klasik ekonomi modeli, ekonomik sistemi ve yeni paradigmayı açıklayamaz hale gelince neoklasik ekonomi teorisile güncellendi.

Dünya ekonomisi, 1929'daki Büyük Depresyona kadar bu yeni modelle yürümeyi başardı. Büyük Depresyonla birlikte dünya yeni bir değişime girdi. Bu kez bu değişime uygun elbiseyi Keynesyen ekonomi sundu ve krizden çıkış sağlandı. Böylece Neoklasik-Keynesyen ekonomi teorisi yeni ana akım ekonomi teorisi olarak kullanılır oldu.

2008'de başlayan Küresel Kriz, sermaye hareketlerinin dünya çapında serbest bırakılmasının sonucu olarak çıktı. İMEİ bütün üyelerini sermaye hareketlerini serbest bırakmaya zorlamış ve 2000'lerin başında da bu amacına ulaşmış, küresel sistemde sermaye hareketleri serbest kalmıştı. Ne var ki bu değişimin alt yapısını oluşturacak olan hukuk düzeni, denetim sistemi ve ekonomi teorisi henüz tamamlanmış değildi. Mevcut ana akım ekonomi teorisi, bu yeni oluşumu açıklayabilecek ve yönlendirebilecek araçlardan yoksundu. Bunun sonucu olarak 2008 krizi başladı ve çıkış için de Neoklasik-Keynesyen modelin geliştirdiği araçlara başvurulmaktan başka bir şey yapılamadı.

Dünyada sistem ve dolayısıyla paradigma bir kez daha değişmiş, anlayışlar farklı hale gelmiş, yaşam yenilenmiş ama teoriler eskide kalmıştı.

Bu kitap, küreselleşmeyle birlikte birbirlerine daha çok benzeyeceği düşünülen ama tam tersi gelişmelere sahne olan farklı ekonomilere tek tip bir ekonomi politikası elbisesi giydirmek yerine her bir ekonominin farklılığına göre yeniden birer elbise dikilmesi gerekliliğini göstermeyi amaçlıyor. Kitap yeni oluşumlara uygun ekonomik bakış açıları geliştirmeye yönelmiş bir çabanın özetidir.

Genel Çerçeve

Ekonomi Bilimini Biçimlendiren Etkenler

Ekonomi bilimi, son elli yılda giderek daha matematik ağırlıklı bir yapıya dönüşse de bütün diğer sosyal bilim dallarında olduğu gibi odağında insan ve toplum bulunan bir bilim dalıdır. Matematiği ağırlıklı olarak analizlerinde kullanması ekonomi bilimine yalnızca teorilerini daha kolay ve kanıtlanabilir bir yoldan ortaya koyma olanağı sunmaktan öte bir şey getirmez. Ekonomiyi diğer sosyal bilimlerden ayıran en belirgin özelliği, ideolojiyle olan yakın ilişkisidir.

İdeoloji, çoğunlukla bilgiye ve öğrenmeye dayalı olmayan nedenlerle bir kişi veya grup tarafından benimsenen inanç veya felsefe kümesi olarak tanımlanıyor. Daha basite indirgersek dünya görüşü olarak özetleyebiliriz. Ekonomi bilimi, bilgiye ve öğrenmeye dayalı nedenlerle ortaya çıkmış bir bilim dalı olsa da ideolojiye göre yani bilgiye ve öğrenmeye dayanmayan ina-

*Ekonomi bilimini
biçimlendiren etkenlerin
başında toplumda
geçerli anlayışlar, moda,
teknoloji ve verimlilik
gelir.*

nışlara göre şekillenen bir bilim dalıdır. Bugün kullandığımız ve üniversitelerde okuttuğumuz ekonomi bilimi, ana akım ya da Ortodoks kuram denilen Neoklasik-Keynesyen ekonomi teorisidir. Bu bütünün bir parçası olan mikroekonomi büyük ölçüde neoklasik ekonomi teorisi tarafından, öteki parçası olan makroekonomi de Keynesyen teori (ve onun devamı niteliğindeki teoriler) tarafından biçimlendirilmiştir. Bu teorinin toplumsal duruma biçim vermeye yönelik uygulaması olan ekonomi politikası ise büyük ölçüde neoliberal ekonomik yaklaşımın etkisi altındadır. Hepsinin etrafında asıl olarak kapitalist ideolojik çerçeve yer alır.

Ekonomi bilimi; üretimin kim tarafından, nasıl, hangi miktarda ve hangi fiyata yapılacağını, üretilenlerin nasıl bölüşüleceğini araştıran bilim olarak tanımlanır. Bu durumda yukarıdaki cümle içinde geçen soruların yanıtlanabilmesi için bir model gerekir. İşte bu modelin biçimlenmesi büyük ölçüde ideolojinin etkisi altındadır. Farklı ideolojilerin bu sorulara yanıtları da farklıdır. Aslında tartışma en baştan, üretim araçlarının sahipliği meselesiyle başlar. Kapitalizmde üretim araçlarının sahipliği özel kişilere, özel kurumlara aittir; devlet ilke olarak üretim araçlarına sahip olmaz. Sosyalizmde ise üretim araçlarının sahibi kamu kesimidir. Bu, önemli bir ayrımdır. Çünkü üretim araçları özel kesime aitse üretimi özel kesim, kamu kesimine aitse üretimi kamu kesimi yapacak demektir.

Ekonomi deyimi eski Yunancada hane halkı anlamına gelen oikos sözcüğü ile yönetim anlamına gelen nomos sözcüklerinin birleştirilmesi ile oluşturulmuş bir sözcük olsa da zamanla anlamı oldukça genişlemiştir. Ekonomi biliminin konusunun ve kapsamının ne olduğu sorusuna pek çok farklı yanıt verilmiştir şimdiye kadar. Verilen yanıt kişinin ekonomi bilimine hangi ideoloji açısından baktığını da açıklar aslında.

Ekonomi biliminin en yaygın tanımı Lionel Robbins'in yaptığı tanımlamadır: Ekonomi bilimi; kıt kaynakların alternatif kullanım olanaklarını inceleyen bir bilimdir. Bu sanki ideolojiden soyutlanmış bir tanım gibi görünse de alternatif kullanım olanaklarının neler olacağı sorusunun yanıtını aramaya giren bir kişi ister istemez kendini ideolojinin içinde bulur.

Ayrıca ekonomi bilimini tüketim ve üretim açısından ele alan bir tanım olması nedeniyle de kapitalist ideolojiye uygundur. Kapitalist ideolojinin bölüşüm sorunuyla ya da daha anlaşılabilir bir ifadeyle gelir dağılımı sorunuyla fazlaca ilgisi yoktur. Oysa ideolojiden soyutlanabildiğinde ekono-

mi bilimi yalnızca tüketim ve üretimle değil üretimin tüketimle köprüsünü kuran paylaşım (bölüşüm) sorunlarıyla da ilgilidir.

Tüketim ve üretim açısından bakacak olursak ekonomi bilimi Lionel Robbins'in tanımına uygun bir işlev üstlenir: Çok sayıdaki ihtiyacın eldeki sınırlı imkânlarla karşılanması çabası. İnsan, elindeki sınırlı imkânlarla çok sayıdaki ihtiyaçları arasında seçim yaparken bazı ihtiyaçlarını karşılamaktan vazgeçmek zorundadır. Her seçilen ihtiyacın gerçek maliyeti aslında vazgeçilen öteki ihtiyaçtır. Örneğin kısıtlı parasıyla sandviçle yetinip sinemaya gitmeyi tercih eden kişi iyi bir yemek yemekten vazgeçmiş olmaktadır. Bu durumda vazgeçilen iyi yemek, sandviç ve sinemaya gitmenin alternatif maliyeti (fırsat maliyeti, vazgeçme maliyeti) olarak karşımıza çıkar.

Üretim açısından bakarsak ekonomi bilimi kimin üretim yapacağı, kim için üretim yapılacağı, ne kadar üretileceği, üretimin kaç mal edileceği ve kaç satılacağı konularıyla ilgilidir.

Paylaşım veya bölüşüm açısından bakacak olursak bu kez ekonominin ilgi alanı üretimden kimin ne kadar pay alacağı konusuna odaklanır. Üretim faaliyetinde yer alan emekçi, sermaye sahibi, toprak (ya da doğal kaynakların) sahibi ve girişimcinin üretimden ne kadar pay alacağı ekonominin temel uğraş alanı haline gelir.

Buraya kadar açıkladığımız konuları bir şemada gösterelim:

Tüketim Açısından	Üretim Açısından	Paylaşım/Bölüşüm Açısından
<ul style="list-style-type: none"> • Çok sayıdaki ihtiyaç sınırlı imkânlarla nasıl karşılanacak? • Her seçiş bir vazgeçiştir. • Her vazgeçişin bir alternatif maliyeti vardır. 	<ul style="list-style-type: none"> • Üretimi kim yapacak? • Kimin için üretilecek? • Ne kadar üretilecek? • Kaça üretilecek? 	<ul style="list-style-type: none"> • Üretimden kim ne kadar pay alacak? • Ücret (emeğin karşılığı) • Kâr (girişim gücünün karşılığı) • Faiz (sermayenin karşılığı) • Rant (doğal kaynakların karşılığı)

Kapitalist sistem, tüketim ve üretim üzerine odaklanmış bir sistem olduğu için ekonomi bilimini de hep tüketim ve üretimle ilgili bir çerçevede ele alıp tanımını ona göre yapmaktadır. İhtiyaçların sonsuzluğu bir yana çok sayıda olup olmadığı bile bugün tartışmalı hale gelmiştir. Kapitalizmin yarattığı tüketimin en üstün değer olduğu algısı aslında ihtiyaç olmayan birçok şeyi ihtiyaç haline getirmiştir. Bunların gerçekten ihtiyaç olup olmadığı bir yana ekonomi, en az tüketim ve üretim kadar önemli olan paylaşım (bölüşüm) ilişkilerini de çerçevesi içine alan bir tanıma gereklilik duymaktadır. Tüketim, ekonomik faaliyetin itici gücü olsa da insanın üretime geçmesinden sonra üretim ilişkileri ve sanayi devriminden sonra da paylaşım meselesi tüketim kadar önem kazanmış, öne çıkmıştır.

Bu çerçevede ekonomi bilimini şöyle tanımlamak sanırım en doğru yaklaşım olur: Ekonomi bilimi, ihtiyaçları karşılamaya yönelik mal ve hizmetlerin üretimi, bu üretimin katkıda bulunanlar arasında paylaşılması ve eldeki sınırlı imkânlarla çeşitli ihtiyaçlar arasından tercih edilenlerin karşılanması çabalarını inceleyen ve bu ilişkilerin doğru kurulabilmesi için çözümler öneren bilim dalıdır.

Günümüzde en yaygın biçimde kullanılan ekonomi teorisi kapitalizmin piyasa modeline göre kurgulanmıştır. Buna göre günümüz ana akım ekonomi teorisi de kapitalist ideolojiye göre biçimlenmiş olmaktadır. Bunun karşısındaki yaklaşım sosyalist ekonomi teorisi. O da en basit ifadesiyle piyasa modeline göre değil, üretimin miktarı, çeşidi ve fiyatlarına ilişkin kararları veren merkezi planlama modeline göre şekillenmiştir. Bir başka ifadeyle sosyalist sistemde neyin, kim için, ne kadar ve kaçta üretileceği sorularının yanıtını piyasa değil merkezi planlama örgütü verir.

Ekonomi bilimini şekillendiren bir başka öge zamandır. Bundan iki yüz yıl kadar önce sanayi devrimi filizlenirken ekonomi teorisi de yeniden şekillenmeye başladı. Gelişmeyi bilimsel olarak ilk yorumlayan, tanımlayan ve teorik çerçeveye oturtan Adam Smith'tir. Sanayi devrimi geliştikçe birçok yeni gelişme ortaya çıktı. O zamana kadar olmayan bir işçi sınıfı doğdu, toplumun en üst sınıfını oluşturan aristokrasi sınıfının yerini yeni doğan burjuva sınıfı almaya başladı. Uzunca bir süre sistem, sermayenin sahibi olan burjuvazinin tek taraflı egemenliğinde yürüdü. Zamanla işçiler sendikalaşmaya ve güçlü bir sınıf olmaya doğru ilerlediler. Böylece sermaye ve emek, üretimden elde edilen değerın paylaşılması aşamasında karşı karşıya geldi.

Adam Smith, sanayi devrimine doğru giden dünyayı yorumlayan, yön gösteren bir takım düşünceler ortaya attı. Kapitalist sistemin belkemiğini oluşturan işbölümü ve koordinasyon bu düşüncelerin en önemlileri arasındaydı. Smith'in ardından gelen iktisatçılar bu düşünceleri geliştirdi. David Ricardo, John Stuart Mill, Thomas Malthus kapitalist sanayileşme modelinin başlıca teorisyenleri oldu. Devletin üretimde yer almasını dışlayan ve adına piyasa ekonomisi denen model bu dönemde ortaya çıktı. John Maynard Keynes, bu ekonomi modelini klasik ekonomi ve bu iktisatçıları da klasik iktisatçılar olarak adlandırdı. Bu ekonomi yaklaşımı 1870'lerde ortaya çıkan krize (Uzun Depresyon) kadar ana akım (Ortodoks) ekonomi teorisi olarak kaldı. O sıralarda özellikle insan, firma ve piyasa davranışlarını farklı bakış açılarıyla yorumlayan yeni bir yaklaşım geliştirilmeye başladı. Stanley Jevons, Carl Menger ve Leon Walras'ın aşağı yukarı aynı zamanlarda ortaya attıkları düşünceler faydacılık, rasyonellik, arz ve talep gibi kavramları öne çıkaran ve adına neoklasik ekonomi teorisi denilen yeni bir ekonomi yaklaşımını çıkardı. Bu yaklaşım, Alfred Marshall ile doruk noktasına çıktı. Marjinalizm adı da verilen bu yeni yaklaşım; insanın rasyonel olduğunu, kararlarını rasyonel yaklaşımlarla aldığını, kararların alınmasında marjinal (son kullanılan) birim kavramının önemli ve piyasanın her türlü karışımından uzak, tam rekabet piyasası olduğunu esas alıyordu. Neoklasik teori aslında klasik ekonomi teorisine bir takım katkılar yapmaktan ve onu biraz daha matematiğe yaklaştırmaktan başka bir şey değildi. İşin özü aynıydı: Piyasa ekonomisi bütün sorunları çözer, devlet ekonomiyeye karışmamalı.

Zaman içinde bu yaklaşıma itirazlar geldi. Her şeyden önce piyasa tek bir piyasa değildi, pek çok farklı piyasa örgütlenmesi vardı. İşin ilginç dünyada hiç karşılaşılmayan tek piyasa neoklasik ekonominin üzerine inşa edildiği tam rekabet piyasasıydı. Dünyadaki piyasalar; tekeller, oligopol-ler, tröstler arasında dalgalanan bir eksik rekabet piyasaları silsilesini yansıtıyordu.

1929 Büyük Depresyonu ile sistemin çöküşü, ekonomiyeye devletin müdahalesinin modele katılmasına yol açtı. Keynesyen ekonomi adı verilen bu model uzunca bir süre karma ekonomi adı altında dünyanın pek çok yerinde ekonomi modeli olarak uygulandı.

İstekler, İhtiyaçlar ve Kıt Kaynaklar Dengesi

Daha önce de değindiğimiz gibi ekonomi biliminin tanımlarından birisi, sınırsız isteklerin sınırlı imkânlarla en rasyonel şekilde karşılanmasının yollarını araştıran bilim dalı şeklindeydi. Bu tanımdaki sınırsız istekler; insanların ve onların oluşturduğu toplumların istekleridir. Dolayısıyla ekonomi biliminin odağında insan ve toplum yer alır.

Önce tanımda anlaşmamız gerekir. Pek çok ekonomi kitabında (benim bazı kitaplarımın eski baskıları dâhil) ekonomi biliminin tanımı sınırsız isteklerin sınırlı imkânlarla en rasyonel şekilde karşılanmasının yollarını araştıran bilim dalı yerine sınırsız ihtiyaçların sınırlı imkânlarla en rasyonel şekilde karşılanmasının yollarını araştıran bilim dalı olarak geçiyor. Bu dediğim konu İngilizce ekonomi kitaplarında da söz konusu. Tanımdaki istekler ifadesi kimi kitaplarda needs (ihtiyaçlar) kimi kitaplarda wants (istekler) olarak yer alıyor. Oysa bu iki kavram arasında çok fark var. İstekler geniş, ihtiyaçlar ise çok daha dar bir kavramdır. Yemek yemek ihtiyaçtır, buna karşılık dünyanın en pahalı lokantasında yemek yemek bir ihtiyaç değil ancak bir istek olabilir. Dolayısıyla sonsuz olan ihtiyaçlar değil, isteklerdir.

İnsanlar, farklı kültürlerde farklı şekilde yetişirler, farklı zevklere, farklı davranışlara ve farklı yaklaşımlara sahip olurlar. Örneğin bir Çinli ile bir Amerikalı veya bir Hintli ile bir Alman ilk bakışta benzer davranışlar gösteriyor gibi olsalar da yaşama bakışları ve yaklaşımları çok farklıdır.

Zevkleri farklıdır, tüketim alışkanlıkları farklıdır, davranışları, tepkileri farklıdır. Aynı miktarda parayı Amerikalı ve Çinli'ye aynı anda versek farklı davranışlar sergilerler: Amerikalı muhtemelen parayı harcar, Çinli ise önemli bir bölümünü ilerisi için tasarruf eder. Bu davranışların oluşması gelir düzeylerinin farklılığına ek olarak geçmişte yaşanan olayların etkisiyle oluşan ve kuşaktan kuşağa geçerek toplumsal bir davranış halini almış olan kültürel farklılıklara da bağlıdır. ABD ve Çin birbirine uzak coğrafyalar-

İsteklerimizi karşılayacak kaynaklar kıt olmasaydı bir ekonomi bilimine ve iktisatçılara gerek kalmazdı. Onun için cennette iktisatçıya gerek yoktur derler.

Küreselleşme ve ardından gelen Küresel Kriz, mevcut ekonomik bakışın dünyada olan biteni açıklamakta yetersiz kaldığını âdeta gözümüzün içine soktu. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında giderek belirginleşen farklılıkları kavrayamayan ve bu nedenle de duruma özel yaklaşımlar sunamayan ekonomi politikaları, özellikle gelişme yolundaki ülkelerin yaşadığı sorunlara çözüm getiremez oldu. Bu kitap, her ülkenin, popülist dürtülere kapılmadan, bilimin ışığında kendi koşullarına uygun ekonomi politikaları geliştirmesi gereğini ortaya koyuyor.

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-2178-4

9 789751 421784

KDV'den muaftr